

Den norske Lund-utmyntningen

Av Gard Eirik Emsøy

Basert på et tidligere arbeid (Emsøy 2013) sannsynliggjorde jeg basert på myntenes detaljer i 2020 (Emsøy 2020), en direkte sammenheng mellom angloskandinaviske imitasjoner og Olavs longcross. I sammenheng med dette arbeidet, synliggjorde jeg det som kan være en svært omfangsrik norsk utmyntning av angloskandinaviske imitasjoner i tiden rundt 1016/1017.

Jeg fulgte opp dette arbeidet i 2021 (Emsøy 2021 A), hvor jeg synliggjorde det som jeg oppfatter å være de norske angloskandinaviske imitasjonenes tiltenkte funksjon. Ser vi på funn av norske mynter fra Harald Hardråde (1046-66) og Olav Kyrre (1067-93), er det en bred enighet om at disse i hovedsak kun er brukt innenfor Norges grenser – fordi det er der de er funnet. Når de formodentlige norske angloskandinaviske imitasjonene i minimal grad er funnet i Norge, så er det logisk å trekke den slutning at de i utgangspunktet ikke har hatt noen tiltenkt funksjon der. Når de i hovedsak opptrer i utenlandske funn, er det rimelig å anse det som logisk at deres tiltenkte funksjon var handel. Og der vi finner myntene, kan vi også tenke oss at handelsveiene gikk. Det er logisk.

I samme arbeid knyttet jeg sammen ytterligere to stempelkjeder, og bekreftet da en vurdering jeg tidligere hadde gjort i et annet arbeid. Mengden av norske angloskandinaviske imitasjoner ble dermed større.

Videre stilte jeg spørsmålsteget ved hvor i Norge disse imitasjonene kunne vært preget. Det er da rimelig å kunne anta at man må følge pengene. Der hvor vi finner pengemengder, som representerer myntomløpet på de stedene de angloskandinaviske imitasjonene kan ha hatt sin tiltenkte funksjon, finnes muligheten for en tilknytning til disse områdene. Rogaland utpeker seg i en særskilt posisjon med tanke på antall funn og myntmengder.

Siden disse angloskandinaviske imitasjonene som trolig er preget i Norge, knytter seg direkte opp mot såkalte Lund-mynter, reiser dette en rekke interessante spørsmål. Utmyntningsstedet for flere av disse imitasjonene er tidligere satt til Lund i det gamle Danmark (nåværende Skåne). Det er basert på stedsnavnet, viktigheten av byen fra 1100-tallet og det var under Cnuts styre på begynnelsen av 1000-tallet. Likeledes har vi i Rogaland på begynnelsen av 1000-tallet potensielle behov for mynter, og vi har en sterk lojalitet til Cnut og hans sønn Harthacnut. I tillegg har vi et sted med navnet Lunde, som lokalhistorikere mener har hatt en viktig betydning før Stavanger fikk sin hovedrolle som sentrum i området.

Gullbekk og Risvaag svarte på begge disse arbeidene med en lengre kommentar (Gullbekk og Risvaag 2021). Der fremsatte de sine meninger. Gullbekk og Risvaag baserer sine meninger på hovedlinjene, som allerede er trukket opp av andre. Andre som trakk dem opp basert på detaljene de selv hadde studert i myntene. Risvaag og Gullbekk, har i nærværende sammenheng ikke selv dukket ned i detaljene, for å se hvilke linjer som kan trekkes opp, eller om de detaljene med tilhørende linjer som er trukket opp av andre er korrekt.

I numismatikken blir de store linjene trukket opp rundt detaljene.

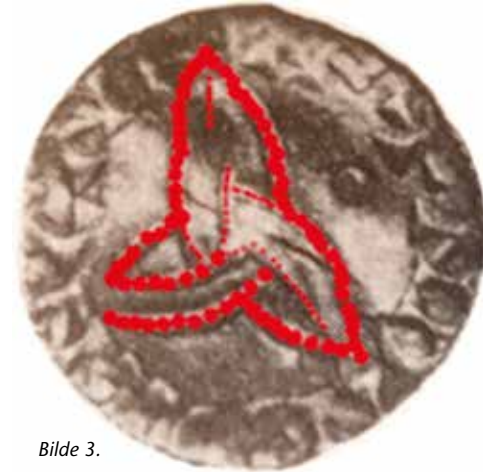

Bilde 1.

Bilde 2.

Bilde 3.

Løsningene tar da utgangspunkt i detaljene. Malmer, Becker, Skaare og flere andre arbeidet med detaljene, og trakk sine linjer ut fra dem. Mine arbeider baserer på denne numismatiske tradisjonen og dermed på detaljene. Jeg trekker mine linjer basert på dem. Både Risvaag og Gullbekk mangler i nærværende sammenheng dette grunnleggende steget. Det blir dermed etter min mening grunnleggende feil å vise til allerede opptrukkede linjer, når mine arbeider omhandler detaljer som trekker opp nye linjer.

Det meste av Gullbekk og Risvaags kritikk gikk forøvrig på å se, om mine forslag passer inn i det generelle bilde av norsk vikingetid. Dog er det generelle bildet av norsk vikingetid under sterk revisjon, og det diskuteres bredt om hvordan de norske vikinger skal oppfattes. Særlig arbeider professor Torggrim Titlestad med dette. Derfor kan Gullbekk og Risvaags kritikk ikke godtas på dette punkt.

Det videre arbeidet

I mellomtiden har jeg også publisert en mer dyptgående diskusjon rundt Lund-utmyntningen (Emsøy 2021 B), som den norske anglos-

Bilde 1: Kristusmynt hvor Magnus er angitt som konge. På baksiden angis myntmesteren Fadi på Lund. I adversens høyre felt ser man tydelig spor etter det som minner om en triqvetra-arm. Mynten stammer fra Bruun Rasmussens auksjon nummer 901 lot 18.

Foto: Bruun Rasmussen auksjonshus.

Bilde 2: Skaares advers 59b av norsk triqvetra-penning fra Harald Hardrådes tid. Bildet er hentet fra Skaares doktoravhandling (Skaare 1976).

Bilde 3: Opptegning av triqvetraen på Skaares advers 59b. Legg merke til blankettsprekken gjennom triqvetraen. Denne er ikke opptegnet.

Bilde 4.

Bilde 4: Kristusmynten med angivelse av streker.

A-A: Lang strek i feltet. Samsvarer med ytre del av triqvetraen.

B-B: Kort strek mellom hals og skulder. Samsvarer med indre del av triqvetraen.

C-C: Strek inne i boken. Samsvarer med indre del av triqvetraen.

D-D: Strek inne i boken. Samsvarer med indre del av triqvetraen.

E: Spist punkt. Samsvarer med spissende på triqvetraen.

F-F: Kort strek.

Bilde 5: Opptegnet oppriss fra triqvetra-mynten lagt oppå kristusmynten. Strekene og spissenden i E samsvarer helt.

Bilde 5.

kandinaviske utmyntningen ikke kan unngå å komme borti. Først fant jeg en rekke potensielle lokale stedsnavn fra Rogaland på de angloskandinaviske imitasjonene. Jeg synliggjorde at mynter, som henviser til Cnut, godt kunne vært utmyntet i Rogaland med henblikk på den sterke lojaliteten Cnut hadde der.

Videre synliggjorde jeg at de legendariske ormemyntene, like godt kunne være utmyntet i Rogaland. Alle forutsetninger lå til grunn for det. I tillegg er det kun i Norge at man i det aktuelle tidsrommet for utmyntningen, har politiske omveltninger, som kan rettferdiggjøre en slik total omveltning av utmyntningen. I numismatikken ser man slike omveltninger vanligvis i forbindelse med skifte av konger. Det var kun i Norge at vi fikk nye konger, Cnut og Harthacnut, og dermed et helt nytt styre.

Senere mynter, som tradisjonelt er satt i direkte sammenheng med disse Lund-myntene, er de som Becker har arbeidet med. Det er heller ikke problematisk å sette disse inn i den norske sammenheng. At denne utmyntningen er rotetede, og av numismatikere er oppfattet å kunne være privat, støtter opp under et norsk opphav i et myntverksted hvor kongen ikke hadde kontroll. Men hvor Erling Skjalgssons familie styrte mer eller mindre. Videre fant jeg mynter fra Harald Hardråde med triqvetra, som anga Lund på lignende måter som man finner på Lund-mynter fra 1040- og 1060-tallet.

Og så har man problemstillingen med kristusmyntene i Lund-utmyntningen, som angir en Magnus som konge. Disse er utmyntet da Sven Estridsen var konge i Danmark. I den danske numismatikken har man en forklaring på dette. Men det er underlig at det bare er i Lund og ikke i noen andre myntverksteder at Sven er omtalt som Magnus. Plasserer man dermed disse myntene heller til Norge og en tiltenkt handelsfunksjon, faller alle brikkene på plass. Myntene oppstod i tiden da Harald Hardråde ble drept i England i 1066. Hans sønn Olav Kyrre var sammen med ham der. Tilbake i Norge satt hans sønn Magnus. Han ble da alenekonge av Norge, frem til Olav Kyrre kom tilbake en tid senere. Det er kun i Norge vi har den nødvendige kongen med navnet Magnus.

Det var behov for disse myntene da «danske» mynttyper tok over myntomløpet i Danmark, og andre ble fortrent. Norske mynter var utelukket, og utenlandske handelsreisende måtte da ha riktige mynttyper da de kom fra England. Myntene kunne de få preget i Norge, og derav har vi trolig løsningen på hvorfor det er så mange anglosaxiske navn på Magnus-myntene fra Lund.

Det som utgjør problemer i den danske Lund-utmyntningen, blir dermed løst om man plasserer den til et norskt Lund. For å plassere myntene til et norskt Lund, må man ha behovet, de politiske forholdene må ligge til rette for det og man må ha et sted med navnet Lund, som man mener at har hatt en viktig betydning i samtiden. Alle disse forholdene har jeg vist er tilstede. En av myntene henviser også til Lundoovagi, altså en Lundsvåg (Emsøy 2021 B s. 127-128). På Lunde på Hundvåg har vi Lundsvågen.

Dette endrer oppfatningen av den skandinaviske numismatikken, og enda mer den norske. Når man ikke har vurdert muligheten for handelsmynt, en parallell utmynting til den ordinære norske, har man dermed heller ikke kunnet gjøre den vurderingen om at en stor del av Lund-myntene faktisk kan være norske preget i et norskt Lund. Erling Skjalgsson stod som en av de aller fremste økonomisk sett i

Norge, trolig også sett i forhold til de norske kongsemnene etter 996 (Titlestad 2016). Det ville nesten være urimelig å ikke kunne anta at «Rygerkongen» selv hadde et eller flere operative myntverksteder.

Avslutningsvis

Til slutt vil jeg vise en interessant mynt som ble omsatt på Bruun Rasmussens auksjon våren 2021 (Bruun Rasmussen auksjon 901 lot 18). Den befinner seg i dag i min egen private myntsamling, og jeg har hatt gleden av å kunne studere den inngående og nøye. Det er en mynt med en såkalt kristusfigur, hvor Magnus er angitt som konge. At det er en tiltenkt kristusfigur, ser vi i det figuren holder «livets bok» tilsvarende kristusfiguren på bla. bysantiske mynter. Myntstedet er angitt til å være Lund.

Dateringen faller etter mitt syn inn under den samme dateringen for de tilsvarende myntene, som har runeinnskrifter på reversen (Emsøy 2021 B). Altså en datering til rundt 1065. Plassert til et norsk perspektiv, vil dateringen være tidligst 1066. I dansk numismatikk har mynten blitt datert til rett før 1060 (Moesgaard 2014 s. 21 se Hbg. 28), og er litt tidligere enn runemyntene av samme type. På denne tiden ble blant annet utenlandsk mynt fortrent fra de danske myntfunnene (Moesgaard 2014 s. 21). Det er disse utenlandske myntene, som man vanligvis bruker for å datere mynter og myntfunn. Men når de utkonkurreres, inngår dermed nødvendigvis ikke de seneste og samtidige utenlandske mynter i funnene. Hvilket skaper usikkerheter vedrørende dateringen. Dermed skal man holde det åpent at dateringen kan være etter 1060. Det er i tråd med min vurdering av dateringen.

Forutsatt at denne mynten faller inn under norske Lund-mynter, og at vi har hatt en norsk Lund-utmyntning, åpner det opp for muligheten for spor etter tidligere norske mynter. Ved Harald Hardrådes død i 1066 er det en enighet om at hans triqvetra-mynttype utgikk og andre norske typer med lavt sølvinnhold tok over. Hva som skjedde med pregestemplene av triqvetra-typen har ikke vært diskutert. Men vi vet at man i samtiden regraverte pregestemplene, og spor etter tidligere omskrifter ved delvis regravering er til tider synlig. Også spor etter tidligere preg ved en komplett regravering burde etter min mening være mulig å se.

I feltet på adversens høyre side ser vi et spissformet objekt, som ikke har noe med denne myntens mynttype. Formen er lik en av armene til triqvetraen fra Harald Hardrådes mynter. Satt i et norsk perspektiv, så opphørte utmyntningen av trivetra-penninger rimelig umiddelbart etter Harald Hardrådes død og vi har dermed muligheten for regravering av pregestempler. Dette åpner dermed opp for at vi kan se spor etter forrige mynttype. Dette kan være den norske triqvetraen.

Basert på mine tidligere studier, som har synliggjort at Lund-myntene var av en mer høyverdig stil (Emsøy 2021 B), enn de andre hjemlige myntene fra blant annet Olav Kyrre, er det rimelig enkelt å luke ut alle norske triqvetraer med en lavverdig stil. Man må kunne forutsette at dersom triqvetraer ble preget i samme myntverksted som Lund-myntene, så har de hatt en høyere stil enn andre triqvetraer preget i andre myntverksteder med lavere stil. Skaares 60b har en revers med en omskrift, som jeg oppfatter å være av en svært høyverdig stil (Skaare 1976 s. 268). Ved nøyere ettersyn kan jeg på reversene se at bokstavene ND i LVND på kristusmynten og ND i LIVONDI på

trikvetramynten er skåret / punslet helt likt. Stilen er den samme. Selv buen på D'en er avsluttet rett over den vertikale streken på begge myntene. Et trenet øye vil kunne se at bokstavene på den norske mynten er en minimal anelse smalere. Punslene en koniske, og dersom stempelskjæreren slår en anelse hardere, vil bokstavene fremstå som tykkere på den ene, og smalere på den andre. Etter min oppfatning er det trolig samme stempelskjærer som har vært i sving. Adversen på 60b fremstår som uklar. Den stempelidentiske adversen til 59b hos Skaare fremstår derimot som tydeligere og bedre (Skaare 1976 s. 268).

Basert på dette har jeg tegnet opp en skisse over trikvetraen på 59b. Trikvetraen består riktignok av heltrukne indre og ytre linjer, hvor jeg valgt å skissere den opp med prikkede / stiplede linjer, da jeg fant det mest hensiktsmessig. Deretter sentrerte jeg begge myntene over hverandre i bilderedigeringsprogrammet Photoshop, vridde høyre felt på kristusmynten hvor trikvetraarmen er, slik at den passer det opptegnede opprisset fra trikvetra-mynten 59b. De små strekene rundt omkring i preget på kristusmynten, viser seg dermed å stemme overens med strekene i trikvetraen¹. Disse linjene har jeg sett at stikker opp av preget, og skyldes dermed pregetekniske forhold, fremfor sekundære forhold som nedsenkede streker vil tilsi. Det er så mange felles streker / kontaktpunkter at det er svært sannsynlig at kristusmynten er en regraving av akkurat denne adversen: 59b.

Ved regraving vil pregestemplet bli filt helt eller delvis ned før regravingen. Da vil man av og til kunne se parallelle linjer fra filen etter nedfilingen, og ved gravingen er det vanlig at stempelskjæreren gjør feil. Feil kan være at graveringsverktøyet glipper og lager en ekstra strek eller feilpunslinger. Det vil derfor potensielt sett være flere pregetekniske feil i pregestemplet. Men de ovenfor viste sammenfallende linjer, som også går i forskjellige retninger, er så sammenfallende og så mange, at det er direkte usannsynlig at det kan være tilfeldig.

I tillegg er det ikke usannsynlig at pregestemplet har blitt oppvarmet før regravingen, for å fjerne en eventuell herding. Dette påvirker dermed stemplets hardhet. En slik oppvarming vil også kunne fjerne eventuelle spenninger (hardhet), som oppstod da pregestemplet ble smidd (forut for en eventuell herding)². Altså at jernet i pregestemplet ved en regraving potensielt kan bli mykere, enn det var tidligere. Hvilket er en mulig forklaringsmodell på hvorfor bokstavene er punslet dypere, slik at de fremstår som tykkere på kristusmynten.

Jeg har i mine arbeider gjort gode vurderinger av detaljene på myntene fra begynnelsen av 1000-tallet, diskutert Lund-utmyntningen fra rundt 1010 og frem til rundt 1060 sett i et norsk perspektiv og synliggjort at det er mer som taler for at de omtalte Lund-mynter er norske. Da er det svært interessant å se at jeg etter å ha trukket opp linjene, gjør et slikt funn, som dokumenterer den direkte sam-

1 Den stempelidentiske adversen med kristusfigur ex. Bruun Rasmussen auksjon 885 lot. 36 har ved studier av bilder linjen A-A og et enda mer tydelig punkt E. Det viser at det ikke er tale om en potensiell overpreging av en trikvetra penning, men at vi faktisk taler om stempeltekniske forhold.

2 Tilsvarende gjør man når man fremstiller blanketter til mynter. Bearbeidingen av metallet gjør det hardt og sprøtt. Derfor glødes blankettene for å gjøre dem myke før preging. Samme prinsipp brukes også innenfor gull- og sølv-smedfaget, hvor man ved uthamring / utvalsing av plater hele tiden må gløde metallet, for å hindre at det blir for hardt og sprekker opp.

menhengen mellom norske mynter og Lund-myntene på slutten av 1060-tallet. Det tyder på at alle mine detaljstudier, vurderinger, diskusjoner og resonnement er korrekte, i tillegg til at veien jeg har skisert trolig er korrekt.

Referanser

Emsøy 2013: Gard Eirik Emsøy, *Norges Mynter i Middelalderen*, Jørpeland 2013

Emsøy 2020: Gard Eirik Emsøy, Norske mynter av long cross-typen – og andre angloskandinaviske imitasjoner utmyntet i Norge, *NNUM* nr. 1 2020

Emsøy 2021 A: Gard Eirik Emsøy, Handelsruter, ytterligere norske mynter og et mulig myntsted, *NNUM* nr. 3 2021

Emsøy 2021 B: Gard Eirik Emsøy, Utstein, åsatro, Magnus den gode sine norske mynter, Lund mynter fra Harald Hardråde og imitativ utmyntning under Magnus Haraldsson, *Trøndelag Numismatiske Forening 50 år 1971-2021*, Trondheim 2021.

Gullbekk og Risvaag 2021: Svein H. Gullbekk og Jon Anders Risvaag, Norges eldste mynthistorie: Utmyntning, myntsteder, myntenens funksjon – en kommentar, *NNUM* nr. 3 2021

Moesgaard 2014: Jens Christian Moesgaard, Freerslevskatten. Nogle betragtninger over møntomløbet på Sjælland o. 1065/1070, *NNÅ*, ny serie, nr 1 2014

Skaare 1976: Kolbjørn Skaare, *Coins and Coinage in Viking-age Norway*, Oslo 1976

Titlestad 1996: Torgrim Titlestad, *Kampen om Nordvegen – Nytt lys over vikingetiden*, 1996

Diskusjonen om det norske Lund

Av Gard Eirik Emsøy

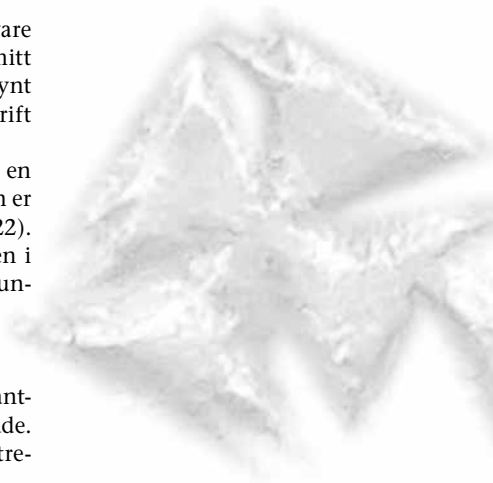
Gjennom en rekke artikler har jeg over et par år synliggjort det som trolig er en svært omfangsrik og ukjent utmyntning i Norge på 1000-tallet. Ikke uventet har dette møtt motstand, da jeg har flyttet dansk/svenske utmyntninger til Rogaland i Norge (Emsøy 2021). Før stilte Gunnarsson seg skeptisk til en vurdering (Gunnarsson 2020). Dette ble svart ut i en ny artikkel fra meg (Emsøy 2021 A). Før publisering av artikkelen ble denne oversendt av redaksjonen i *NNUM* til Gullbekk og Risvaag, som av redaksjonen ble bedt om å besvare arbeidet mitt. Både mitt arbeid (Emsøy 2021 A) og Gullbekk og Risvaags svar (Gullbekk og Risvaag 2021) ble publisert i samme nummer av *NNUM*. I mellomtiden publiserte jeg en lengre artikkel i Trøndelag Numismatiske forenings 50 års festskrift (Emsøy 2021 B). Den flyttet ormemyntene til Norge, synliggjorde at Beckers kjede 1 også trolig var norsk, i tillegg til at vi har triqvetrymynter som henviser til Lund på lignende måter som de øvrige Lundmyntene. Diskusjonen som ble ført fokuserte på både en attribusjon til Skåne eller Norge. Det som gikk igjen, var at det var en overvekt av sannsynlighet for at myntene heller var preget i et norsk Lund.

I dette nummeret av *NNUM* har jeg fått anledningen til å besvare Gullbekk og Risvaags kommentar (Emsøy 2022). Avslutningsvis i mitt svar, synliggjorde jeg enda en direkte forbindelse mellom en Lundmynt og en mynt fra Harald Hardråde. Begge myntene hadde reversomskrift som viser til et Lund.

Redaksjonen i *NNUM* så det dermed som hensiktsmessig å skrive en kommentar til mitt svar til Gullbekk og Risvaag. Denne kommentaren er også med i dette nummer av *NNUM* (Gunnarsson og Moesgaard 2022). Hvorpå jeg er gitt anledning til å besvare denne kommentaren igjen i samme nummer. Dette er dermed mitt svar til kommentaren fra Gunnarsson og Moesgaard.

Trekantpunsel med skade

Gunnarsson og Moesgaard problematiserer i sin kommentar at trekantpunslet med skade nødvendigvis ikke er et trekantpunsel med en skade. Men at det heller er tale om dobbeltpunsling. Min vurdering er at tre-

Figur 1: Utsnitt av omskriften på Malmers advers 904.

På tre av korsarmene er det brukt samme punsel. Legg merke til at splitten i hjørnet er helt identisk. Som det tidligere er bemerket (Emsøy 2020), og som også Gunnarsson og Moesgaard påpeker i deres kommentar, så skyldes dette ikke dobbeltpreging i selve pregeprosessen av mynten.

Slike identiske forhold kan ikke fremprovoseres ved dobbeltpunsling. Det kan kun skje ved direkte overføring fra en punsel. I dette tilfellet en beskadiget trekantpunsel.

kantpunslet brukes som armer i kors og kryss, samt som "fot" i flere bokstaver. Ytterligere graveringsverktøy brukes deretter til å lage de mer eller mindre rektangulære linjer i N, R og M. Det samme er tilfellet med A, som fremstår som avlange trekanter. Man etablerer først "føtter" og endepunkter med bla. trekantpunsel, og forbinder disse med andre graveringsverktøy. Sistnevnte kan være punsler som er helt rektangulære eller en kniv som man bruker til å gravere opp mellomrommene.

Ser man på figur 1, som er et utsnitt av omskriften på Malmers advers 904 (Malmer 1997), ser vi at det som er samme punsel går igjen 3 ganger i samme kors. Det er helt usannsynlig at stempelskjæreren har kunnet fremprovosere identisk dobbeltpunsling på alle disse tre korsarmene. Slik identisk overføring av identiske forhold i form av en identisk splitt i det ene hjørnet, kan kun skje ved en identisk overføring til pregestemplet. Den identiske overføringen skjer da følgelig gjennom et trekantpunsel med hjørnesplitt. Det er dermed ikke tvil om at det er tale om en punselskade, fremfor en dobbeltpunsling. At trekantpunslet kun viser på noen trekanter, kan danne grunnlaget for en studie som avdekker hvordan samtidens pregestempler ble punslet / skåret. Dette ligger utenfor denne kommentarens rammer.

Når man så finner igjen samme trekant i bokstaver med identisk splitt på samme sted på mynter som er knyttet sammen gjennom stil, type, myntmestere og geografiske forhold (Emsøy 2020), er det dermed sannsynlig at det er tale om bruk av samme punsel med samme skade. For de tidligste myntene er skaden etter min vurdering helt identisk. En dobbeltpreging med trekantpunsel vil ikke kunne fremprovosere nøyaktig samme "splitt". En dobbeltpreging med et punsel vil selvfølgelig være forskjellig fra tilfelle til tilfelle.

Når skaden er identifisert, kan man ikke utelukke at punslet fortsatt kan ha blitt brukt i lengre tid. I likhet med pregestempler, kan punsler bli slitt. På senere mynter med samme opphav, her Lundmynter, vil man dermed kunne finne samme "splitt" i trekantpunslet, men hvor det kan være mindre avvik sett opp mot de tidligste mynter.

Jeg fastholder dermed vurderingen av punslene, særlig med hensyn på at det ikke er mulig å fremprovosere en identisk feil tre ganger i korsarmene på et og samme kors. I tillegg til at splitten er lik på alle de

tidligste myntene, som jeg har behandlet tidligere. Det er dermed ikke tale om et tilvirkningsrelatert fenomen i form av dobbeltpunsling.

Krav om undersøkelser

Gunnarsson og Moesgaard krever videre en større undersøkelse enn den som jeg gjennomfører for at mynter kan utskilles som norske angloskandinaviske imitasjoner. Når de krever en større undersøkelse, forventer jeg at de må spesifisere hva slags type undersøkelse dette omfatter og hvor omfangsrik den skal være. De har ikke synliggjort hva som er mangelfullt og hvorfor mine undersøkelser er mangelfulle.

Etter tradisjonen anses de fleste av disse myntene til å være preget i Lund i Skåne. Etter tradisjonen er også ormemyntene preget på samme sted. Det samme med Beckers kjede nummer 1. Videre også alle Magnusmynter med kristusfigur. Utgangspunktet for Gunnarsson og Moesgaard tilnærming for å holde på at alle disse myntene er danske / svenske preget i Skåne er en tradisjon med svært manglende undersøkelser. Denne eldre numismatikken er basert på både gjettverk og sannsynliggjøring. I Trondheimartikkelen vekter jeg Skåne og Rogaland opp mot hverandre. Mine arbeider er ikke noe svakere enn det som Gunnarsson og Moesgaard støtter seg på. Når det gjelder de angloskandinaviske imitasjonene er sannsynliggjøringen av et norsk opphav av et omfang og kvalitet, som overgår de arbeider Gunnarsson og Moesgaard setter sin lit til.

For Gunnarsson og Moesgaard burde utgangspunktet i stedet være at de har mynter som henviser til et Lund, deretter utelukke all tradisjon for deretter dokumentere grundig at de er preget i Lund i Skåne. Er det mulig å eksplisitt si at det Lund som er angitt er det som er i Skåne? Eller handler dette kun om sannsynliggjøring, og hvor overvekten av sannsynlighet ligger?

Det er kun gjennom mine arbeider at man klarer å dokumentere en sammenheng mellom mynter som er geografisk bestemt til et spesifikt land (Norge) og Lundmyntene. I tillegg har jeg funnet flere andre forhold som knytter dem til Norge. Eksempelvis Lundsvågenmynten av ormetypen. Ingen dansk eller svensk numismatiker har noensinne kunnet finne så klare og tydelige forhold som plasserer ormemyntene så spesifikt til et spesifikt Lund. De har kun oppfatningen av at Lund må og kan ikke være noe annet enn Lund i Skåne. At Lund-mynter i hovedsak brukes utenfor Norges grenser, særlig i Danmark, danner grunnlaget for hvordan vi skal forstå deres funksjon. Kanskje danske og svenske numismatikere istedet bør stille krav til kvaliteten av deres egen numismatikk?

Minimal utmyntning i Skånske Lund

Gunnarsson og Moesgaard stiller videre spørsmålsteget ved om sannsynligheten av at det har vært en minimal utmyntning i perioden fra ca. 1030-1046 i den Skånske Lund. Uten noen redegjørelse påstår de at det er helt usannsynlig. Men det gir dem allikevel ikke et rettmessig krav på Lund-myntene. Fordi det står Lund på dem, og fordi de forventer en utmyntning i Lund i Skåne, så forventer de at myntene er preget der? Det er ingen argumentasjon for at myntene er preget der. Utgangspunktet for å vurdere omfang av utmyntning, skal selvfølgelig basere seg på hvilke mynter man kan attribuere til Lund i Skåne. Ikke forutsette en stor utmyntning, og dermed gjøre krav på myntene.

Hedenskap

På 1000-tallet skjedde alle myntreformer i Norge trolig i forbindelse med skifte av konge. Dette vil jeg påstå at er svært vanlig. Det finnes tilfeller, som Gunnarsson og Moesgaard kommenterer, hvor det har vært endringer under regjeringstiden til visse franske, engelske og svenske konger. Som redaksjonen i *NNUM* har påpekt ovenfor mitt svar, så finnes det enda flere eksempler fra Europa. Men de mangler argumentasjonen for hvorfor dette skulle være tilfelle for Lund-utmytningen. Etter norske forhold på 1000-tallet, er det mer sannsynlig å sette en reform i sammenheng med endring av styre og konge. Videre skriver Gunnarsson og Moesgaard at det ville ha vært utenkelig for kong Cnut å akseptere hedenske symboler på mynter. Hvorfor dette skulle være utenkelig, har de ikke gjort rede for. I Norge var det mange hedninger, og det finnes ingen dokumentasjon på at Cnut forsøkte å kristne de norske hedninger. Mer om dette kan jeg behandle i et senere arbeid.

Myntmestere

Videre nevner Gunnarsson og Moesgaard myntmester Aslak, og stiller spørsmålsteget ved myntmester Aslak. De nevner at det ikke er sannsynlig at en norsk høvding er i dansk tjeneste inn under blant annet Svend Estridesen. Setter man derimot myntene i et norsk perspektiv så er det uproblematisk at han fremkommer på Lund-mynter over en så lang periode. Aslak opptrer først på myntene i det han blir høvding, og er fremtredende i årene etter så lenge han levde.

Når det gjelder forhold som at myntmestere har vegret seg for å sette sine navn på reversen, nevner Gunnarsson og Moesgaard at det ikke er noe spesielt. Til det vil jeg påpeke følgende: av myntene i stempelkjede 138, som har en aders som er ren imitativ (Malmer 1997 adersene 603, 630, 632 og 729), er det angitt flere myntmestere med navn og «myntsted». Mens på reversene tilknyttet adersene i samme kjede, som angir Cnut som konge av Danmark, finner vi en mye lavere andel av reversene hvor myntmesterne lar seg tilkjenne. Det er i seg selv underlig (Emsøy 2021 B). At de ikke var særlig skrivekyndige på Cnut mynter i kjede 138, samtidig som de var skrivekyndige myntene med imitative aderser i samme kjede, for deretter å bli skrivekyndige igjen på ormemyntene gir ikke mening. Tar man utgangspunktet i vegring, gir det hele derimot mening.

Går vi videre til det at Gunnarsson og Moesgaard mener at vurderingen av at en reversomskrift henviser til en Lundsvåg (som det ikke finnes i svenske Lund) er hypotetisk, så ser jeg at de ikke at de har noe annet forslag til tolkning. Min vurdering er fullt etterprøvbart og vurderingen av bokstavene, som gir omskriften, er det ingenting å utsette på. Vurderingen treffer svært godt med hensyn på stavelse, og det kan etter mitt syn ikke være tilfeldig. Som nevnt tidligere, så har ingen danske eller svenske numismatikere noe som knytter ormemyntene geografisk direkte til det Skånske Lund.

Vektregulering

Når det gjelder vektreguleringen av ormemyntene, mener Gunnarsson og Moesgaard at en slik regulering følgelig er mer logisk å sette i en sammenheng med maktens sentrum i Lund i Skåne. Fremfor at det er kontrollert av en regional høvding i Rogaland.

Ved overtakelsen av Norge må man kunne forutsette at Cnut med sin erfaring fra engelske myntverksteder og vektreguleringer kan ha ønsket

å regulere en norsk "høvding"-utmyntning. Imitativ utmyntning, som vi kjenner til fra de angloskandinaviske imitasjoner, var på ingen måte regulert med hensyn på typer og vekt. Høvdingfamilien i Rogaland var nøkkelen til makten i Norge. Det visste Olav den hellige og Cnut (Emsøy 2021 A og B). Kan da Cnut ha vært seg bekjent av at en uregulert utmyntning i Norge fortsatte under hans regjeringstid? Det betviler jeg. Det er mer sannsynlig at en så åpenbar regulering av myntvesenet finner sted på den tid og på det sted Cnut får makten over.

Den ubestridte sammenhengen

Numismatikere har forut mine arbeider ikke betvilt sammenhengen mellom de angloskandinaviske Lund-mynter, ormemyntene fra Lund, Beckers kjede 1 og Magnusmyntene fra Lund. Sammenhengen er der gjennom myntsted og myntmestere (Emsøy 2021 B s. 118 og 122). Dermed kommer man ikke utenom at dersom angloskandinaviske imitasjoner med angivelse av Lund er norske, samt at det finnes flere forhold som taler for at ormemyntene fra Lund inngår i samme potensielle norske myntsted, så er også Beckers kjede 1 og Magnus myntene også norske. Derfor må de alle sammen flyttes til Norge. Når jeg anser dem som eksportmynter, så er det forklaringsmodellen som vi må ha for å kunne plassere dem der. Her inngår behovet utenlandske handelsreisende har hatt, i det mynter av dansk type tok over myntomløpet. Å imitere mynter var vanlig. Detaljene rundt imiteringen får vi ut av hvordan vi tolker myntene sett i et norsk perspektiv.

Magnus kun i Lund

Gunnarsson og Moesgaard viser også til forklaringen til hvorfor det står Magnus på noen av Lund-myntene. Det underlige er at det kun er på Lund-myntene at Svend Estridsen angis som Magnus. Det gir ingen mening, når han referes til Svend på alle de øvrige myntverksteder aktive under hans regjeringstid.

Videre krever Gunnarsson og Moesgaard en grundig og fornyet undersøkelse i det jeg flytter dateringen av Hbg. 28 og 30. Men som jeg har presisert, så har Moesgaard påpekt tidligere at mynter av dansk type tok over myntomløpet (Emsøy 2021 B og 2022). Det gir flere usikkerheter, som jeg har angitt, vedrørende dateringen som er basert på de utenlandske myntene som ble fortrenget fra myntomløpet. Hva angår myntfunn av denne mynttypen i Estland er behandlet i Trondheimartikkelen (Emsøy 2021 B). Basert på disse usikkerhetene, er det uproblematisk å flytte dateringen for å tilpasse den til norske forhold. Da er det de norske forholdene som danner grunnlaget for dateringen av skattefunnene.

Veksling

Når det gjelder myntomløpet i Danmark, påstår Gunnarsson og Moesgaard at utenlandske mynter skulle veksles inn i en kurs som var i kongens favør. Dette kan de ikke vite. Det mangler også referanser som dokumenterer et slikt forhold. Setter man disse myntene heller i et norsk perspektiv, får man en helt annen forståelse av det som kan ha vært de faktiske forhold. Altså Gunnarsson og Moesgaards påstand kan ikke brukes for å attribuere mynter til noe sted eller fastholde på en attribuering.

Gunnarsson og Moesgaard er også svært tydelige på at danskekongen ikke ville akseptere den norske mynten. Det kan de heller ikke vite. Deres myntene er norske, så er det myntene som danner grunnlaget for forståelsen av hvordan myntene ble mottatt i Danmark. Magnus-myntene

fremstår etter mitt syn som etterligninger av dansk type men med norsk kongsnavn. Vekt og sølvinnhold var ihenhold til det som ble akseptert innenfor Danmark. Da løser det Gunnarsson og Moesgaards problem, hvor en konge er garantist (da den norske) for vekt og sølvinnhold. Å sette den danske kongens navn på en slik formodentlig norsk utmyntning, i det myntvesenet i Danmark ble mer regulert, ville kanskje bli ansett som ren forfalskning. Med norsk kongsnavn ble det dermed ingen forfalskning, men en imitativ utmynting. Kanskje det er mer passende å kalle det en semi-imitativ utmyntning. Det kan også ha vært en form for myntunion, hvor danskekongen ikke kan ha vært for rigid i forhold til mynten han aksepterte, men at den måtte være av samme type. De som styrte sølvstrømmene, som vi vil lese om litt senere, kan også ha tvunget danskekongen til å akseptere en slik løsning. Eller det kan være noe annet som har medført at myntene ble akseptert.

Som jeg også har påpekt, døde Magnus tidlig, og trolig har han dermed fungert som garantist lenge etter hans død. Det er selvfølgelig forhold den danske konge ikke har kunnet kontrollere utenfor hans grenser. Påser man at typen er den samme uten endringer over tid, kan heller ingen dokumentere om mynten er preget samtidig som Magnus var i live eller etter hans død. Hvis dette er tilfellet, som jeg tror, så det en genial løsning hvor man unngår å lage imitative (les falske) mynter i Svends navn. Man får i virkeligheten en norsk kongelig garanti på vekt og sølvinnhold, selv etter hans død.

Avslutningsvis er Gunnarsson og Moesgaard svært tydelige på at danskekongen ikke kan ha akseptert å ikke få andel av avgiften på omveksling av utenlandsk mynt. Som nevnt over, kan de ikke vite det. Vi må huske at det er myntene og det de forteller oss, som danner grunnlaget for vår forståelse. Mine arbeider tilsier at vi må se på alt dette med helt nye øyne. Når det gjelder sølvskipene som Gunnarsson og Moesgaard nevner, så må de ha eksistert uavhengig om mynten ble preget i Skånske Lund eller Norge. Sølvet måtte uansett transporteres til Danmark, ferdig utmyntet til akseptert mynttype eller for veksling til en kurs fordelaktig for danskekongen. Hvilke avtaler og aksepterte som lå til grunn, kan ikke Gunnarsson eller Moesgaard vite. Setter vi myntene i et norsk perspektiv får vi derimot en forståelse for hva som var akseptert. At alle engelske kjøpmenn, som vi kan forstå av navnene på myntene, først måtte via Rogaland som er midtpunktet i hoved-ferdselsåren mellom England og videre sørover (Emsøy 2021 B) til Lund i Skåne for å få preget sine mynter, for deretter å reise nedover elven fra Lund og tilbake til de store landområder i Danmark på andre siden av Øresund, fremstår som lite hensiktsmessig og dermed usannsynlig. For når navnene deres er på myntene, så har de vært innom myntverkstedet i Lund for å få preget deres egne mynter. Da er det mer hensiktsmessig at de gjør det i midtpunktet for hoved-ferdselsåren.

Det er makt i penger og sølv, og vi kan ikke utelukke at danskekongen har måttet akseptere nevnte forhold for å påse at sølvstrømmene fortsatte til Danmark, og at de handelsreisende ikke valgte andre steder å bruke sitt sølv. Den som innehar sølvstrømmen kan følgelig legge forutsetninger for hvordan den skal aksepteres og mottas av den annen part.

Basert på mine tidligere vurderinger og mine kommentarer til Gunnarsson og Moesgaards artikkel, fastholder jeg at det er en overvekt av sannsynlighet for at disse myntene heller er preget i Norge.

Referanser

Emsøy, Gard Eirik, "Norske mynter av long cross-typen – og andre angloskandinaviske imitasjoner utmyntet i Norge", *NNUM* 2020, s. 11-18.

Emsøy, Gard Eirik, "Handelsruter, ytterligere norske mynter og et mulig myntsted", *NNUM* 2021 (a), s. 69-75.

Emsøy, Gard Eirik, "Utstein, åsatro, Magnus den gode sine norske mynter, Lund mynter fra Harald Hardråde og imitativ utmyntning under Magnus Haraldsson", *Trøndelag Numismatiske Forening 50 år 1971-2021*, Trondhjem 2021 (b), s. 113-129.

Emsøy, Gard Eirik, "Den norske Lund-utmyntningen", *NNUM* 2022, s. 69-75.

Gullbekk, Svein og Risvaag, Jon Anders, "Norges eldste mynthistorie: Utmynting, myntsteder og myntenens funksjon – en kommentar", *NNUM* nr. 3 2021

Gunnarsson, Bo, "Irländska Quatrefoil-imitationer och andra rön kring stampkedja 105 i Lund", *NNUM* nr. 04 2020

Gunnarsson, Bo og Moesgaard, Jens Christian, "Lund i Skåne eller Lunde i Norge", *NNUM* 2022

Malmer, Brita, *The Anglo-Scandinavian Coinage c. 995-1020*, Stockholm 1997